

verder in een zeeschip, hetzij rechtstreeks naar de nieuwe wereld ging, hetzij naar London of Liverpool voer, om van daar de grote oversteek te maken.

Bij deze emigratie hebben de Nederlandse Doopsgezinden veelvuldig de behulpzame hand geboden. Hier te lande bestond sinds 1670 een doopsgezinde Commissie voor Buitenlandse Noden, die niet alleen Zwitsers en Paltzers, maar ook Doopsgezinden in Polen en Pruisen heeft ondersteund. Deze organisatie droeg aanvankelijk een vrij provisorisch karakter: enkele vooraanstaande Doopsgezinden in Amsterdam hadden zich aaneengesloten tot wat zij noemden een Commissie tot de Zwitserse zaken. Later werd dit comité bestendig en uitgebreid met vertegenwoordigers van de doopsgezinde gemeenten in Friesland, Groningen, Deventer, Haarlem, Leiden en Rotterdam. Vooral sinds 1709 draait „Buitenlandse Noden” op volle toeren. Het hoofdkantoor is dan, en blijft, in Amsterdam. Maar inzonderheid ten bate van de emigranten naar Amerika is er in Rotterdam veel werk verzet. De ziel daarvan is in de jaren 1709-’12 Hendrik Toren. Deze merkwaardige man, aanvankelijk broodbakker, had zich door zelfstudie ontwikkeld en was in 1681 prediker geworden bij de Rotterdamse Waterlandsdoopsgezinde gemeente. Kort daarna had hij baktrog en oven vaarwel gezegd om met zijn geloofsgenoot Jan Suderman een ijzerhandel op Engeland op te zetten, Naderhand begaf hij zich in andere zaken, maar in 1712 faillierde hij, tengevolge waarvan hij zijn predikantschap bij de Doopsgezinden had op te geven. Toren’s veelbewogen leven is ons getekend door mr. H. C. Hazewinkel in het *Rotterdams Jaarboekje* van 1949. Toren schijnt geen gemakkelijk heer te zijn geweest, te oordelen naar de boeken van de kerkeraad en de notulen van Buitenlandse Noden. Bovendien had hij iets tegen Amsterdam en de „Amsterdamse heren”. In Buitenlandse Noden fulmineert hij telkens tegen de bemoeizucht der Amsterdammers, die intussen hem verwijten, dat hij allerlei op zijn eigen houtje doet. Toren heeft in een schrijfboek allerlei wetenswaardigs opgetekend over wat er voor de Zwitsers in de jaren 1709-’12 is gedaan. Zijn relaas is naderhand voortgezet door zijn opvolger in het ambt, Dirk van Beek. (Dit aantekenboek met copieën van vele belangrijke brieven berust thans in het Doopsgez. Archief te Amsterdam, A No. 1009). Over de latere tijd worden wij ingelicht door de notulen van de Rotterdamse kerkeraad en